ספר

יד שלמה

שיעורי הרה"ג

רבי יעקב דרילמן שליט"א

ראש ישיבה ישיבת בית יוסף - ברוקלין

על מסכת מכות

רובם ככולם נמסרו בזמן אלול תשע"ג

בישיבת בית יוסף ברוקלין

ונכתב ע"י א' מן השומעים

ישיבת בית יוסף ברוקלין

מיסודם של
מרן ר' אברהם יפרן זצוק"ל
ומרן ר' יעקב חיים יפרן זצוק"ל
ראשי ישיבות בית יוסף נובהרדוק
1502 Ave. N
Brooklyn, New York 11230

Rabbi Mordechai Jofen
Rabbi Yakov Drillman
Rabbi Yisroel Tzvi Nekritz
Roshei Hayeshiva

ג' מנחם אב תשע"ד

אפריון נמטייה לבני הרה"ג ר' יצחק שליט"א שטרח להוציא לאור שיעורים שהגדתי תודה לא-ל בישיבה הקדושה בית יוסף - ברוקלין באלול תשע"ג. וכאן באתי לקבוע ברכה מיוחדת לאכסניא של תורה ישיבת בית יוסף ולראש הישיבה ידיד נפשי הגאון הגדול ר' מרדכי זאב יפהן שליט"א. בקשתי שהספר יצא לאור לזכר נשמת אאמו"ר הרב הגאון ר' שלמה אלימלך בן הרה"ג ר' יצחק זצ"ל ולזכר נשמת א"מ הרבנית החשובה מאד מרת חיה שרה ז"ל בת הרה"צ ר' יעקב יצחק טווערסקי זצ"ל האדמו"ר ממאקארוב.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שנזכה לראות בנחמת ציון ובבנין ירושלים בב"א,

יעקב דרילמן

תוכן הענינים

ב.

א) ..... טו

בענין עדות שאי אתה יכול להזימה - דיון ביסוד עדות שאאי"ל וביאור קו' תוס' דבנערה המאורסה תתקיים כאשר זמם במלקות / קו' על תוס', אריכות לשון התוס' / קשיא על רש"י ורמב"ם בזוממי בת כהן ובועלה / צ"ב דברי המאירי בעדות טריפה דסגי בכאש"ז בחד צד / מה שנראה ביסוד עשאאי"ל ויישוב קושיות הנ"ל, מקצה הזמה / צ"ע יותר בזה דסגי במקצת הזמה דלכאורה אפשר דדנינן כל חיוב דמחמת העדות בפני עצמו / דברי ר"ת דבעי' לקיים הזמה גבי כל אח ואח אבל בחד גברא במקצת סגיא, ראיה מר"ת ורמב"ן דאין דנין כל חיוב דזממה בפ"ע / המאירי הנ"ל דלא כר"ת דבעי' לכל אח ואח אבל בבת כהן ובועלה א"ש אף לר"ת / מהר"ן דעשאאי"ל גבי הממון הוה בטל גבי המיתה רק משום עדות שבטלה מקצתה כו' מבואר דלא כנ"ל ביכול להזימה ואפשר משום דדנינן כל חיוב בפ"ע

ב) ..... יט

יישוב קו' תוס' אמאי לא נקט מתני' ממזר / עוד יישוב, דיון אי היו העדים נעשין חללין ממש או רק דמתנהגין בהם כן, אי מיירי גם בישראלים / מח' רש"י ור"ח במה המחלל כו', אי שייך ק"ו דבר פדא בעדים שהעידו עליו שהוא ממזר / י"ל דלא שייך כלל לעשות העדים ממזרים / בהמשך הגמ' ודאי לא קיימי' אחללות ממש

ג) ..... כב

ריטב"א בלשון יעשה "זה", מח' גבו"א ואו"ש אי בעי' שיענשו כל העדים או רק שיוזמו כולן / ביאור במחלוקתם, מקום עיון בזה מתוס' ג.

ד) ..... כג

לשון "תחתיו", גדר כאשר זמם ושם העונש

ה) ..... כג

אפשר לפ' מה דפי' רש"י בכהנים דוקא משום דבישראלים הרי אינו שוה דין החללות גבי העדים כגבי הנידון, אמנם יש ראיה מהר"ח דלא אכפת לן בכזה

ו) ..... כד

מח' רמב"ם ורמב"ן במלקות בעדי בן חלוצה, תמיהת הגרע"א דאמאי ליכא מלקות, גדר מלקות דוהצדיקו – והרמב"ן לשי' א"ש והרמב"ם י"ל דפליג בזה / י"ל עוד דהרמב"ם והרמב"ן לשי' אי דרבנן הוי דאורייתא / עוד דרך במח' הנ"ל - תי'

הראשונים בממון דתרומה, דיון בזה בעדי בן חלוצה / מלקות בעדי בן חלוצה משום ממון התרומה / לרמב"ן לשי' לקמן ד. ב"שלא השם כו' " אינו כן

ז) ..... כו

כאש"ז בממון דתרומה, תי' במאירי דהמלקות פוטרת את הממון / שיטת רמב"ן וריטב"א דהממון פוטר גם מלקות דכאש"ז / דברי המאירי דעדי כופר משלמין דמי השור ולוקין, קשיא מדברי המאירי עצמו / דברי ר"ת דבעי' לקיים כאשר זמם ול"א קלב"מ ודברי תוס' בכתובות ל: דהואיל וגלי גלי / ג' דרכים בממונא משלם מילקא לא לקי בע"ז וחובל / לר"ת מוכרח כדרך הג' / יישוב המאירי ע"פ ר"ת הנ"ל וע"פ תוס' כתובות לא.

ח) ..... ל

ביאור דברי תוס' דמלקות הוי כאשר זמם ויכול להזימה, חקירה במלקות דוהצדיקו / קו' מהרש"א בתוס' ד: / יישוב קו' מהרש"א / מבואר מזה דאיכא ב' ענינים בהמלקות / ביאור דברי הפתח הבית דלמלקות בבא הרוג ברגליו בעי' התראה / ק"ק על הנ"ל מלשון תוס' בב"ק ושבת / קשיא על הנ"ל מתוס' ותוס' הרא"ש סנהדרין סג. / קו' הגרע"א מכתובות לג. ומו"מ במה דלא הק' על תי' א' דהתוס'

ט) ..... לד

בתי' התוס' דמלקות לא הוי כאשר זמם בזממו אמיתה והוסיפו משום נפש בנפש - בתוס' שאנץ לא הוסיף כן והטעם בזה

י) ..... לה

תוס' הרא"ש בש"מ ב"ק עה: ביסוד דבמלקות הוי יכול להזימה

י"א) ..... לה

תוס' ותר"פ דלמלקות דלא תענה בעי' שהיו גורמין "חיוב" על הנידון / קשיא מדבריהם במצרי שני

י"ב) ..... לו

קו' הגרע"א על תי' ב' דהתוס' מכתובות לג. / נ' ע"פ התוס' דסגי ביכול להזימה בצד רחוק - / דלפ"ז שייך שיוזמו בעדות מיוחדת ומהני אפי' להט"ז דל"מ לקנס - ע"פ הנתיבות / דברי הר"ן סנהדרין ט: - דיון בדבריו אי בהוזמו בעדות מיוחדת במיתה גרע מחייבי מיתות שוגגין או לא / לכאורה בכאשר זמם גרע משוגגין כיון דבעינן להזימן אבל למש"כ במ"א דהתנאי דעמנו הייתם הוא בביטול העדות גרידא ניחא

י"ג) ..... לח
הרמב"ן בהזמה לחצאין מקורו מרבינו תם בקלב"מ כה"ג, ורמב"ן וריטב"א לשיטתם

י"ד) ..... לט
ריטב"א - הודאת הנידון לפטור העדים מעונשם והודאת בע"ד שלא בממון / חיוב הע"ז הוא להנידון, לפ"ד גם במיתה כן / הודאת הנידון במלקות דוהצדיקו / עשאאי"ל בעדי גלות לפי קושיית ריטב"א, יישוב דאם יכחיש העדים מ"מ יותר דמו

ט"ו) ..... מא
תי' קו' המהרש"א דאמאי נאמן לומר מזיד הייתי ליפטר מגלות הא אאמע"ר / והצילו העדה בגלות

ט"ז) ..... מא
קו' על מה שהק' תוס' דפשיטא שלא יענו את הדין, באיזה מיתות ממתינין עד הרגל

י"ז) ..... מב
יישוב קו' תוס' דפשיטא דאין מענין את הדין – דרישה וחקירה בכתות מכחישות, מח' רמב"ן ובעה"מ בחשש משקר אמזימין / מחמיצין את הדין בדין מרומה והיכא דבעי' דרישה וחקירה / פירוש הרבותא ע"פ הנ"ל / פרשת נערה המאורסה מיירי בזוממי זוממין

י"ח) ..... מד
פי' הר"ר יוסף בתוס' בענין בכל מיתה שאתה יכול להמית אותו, אי כל מיתה מצוה בפ"ע

י"ט) ..... מה
דברי הר"י בענין בכל מיתה שאתה יכול להמית אותו - דזוממי רוצח כרוצח / לשי' ר"י דבשאר מיתות ליכא דינא דבכל מיתה שאתה יכול כו' – הא איתא לשון מקדימין בנערה המאורסה, יישוב בהקדם דבמיתה החמורה נכלל מיתה הקלה, דינא דבכל מיתה שאתה יכול להמיתה הוא אפי' במיתה החמורה ממה שנתחייב / בזה ל"ק קו' הנ"ל

כ) ..... מז
ר"י מלוניל ב"מקדימין"

כ"א) ..... מז

קו' בענין נתחייב ב' מיתות נידון בחמורה בעדים זוממין / ביאור סברת וכי איתגורי איתגור / לרב האי גאון בנתחייב ב' מיתות איכא קיום שתי המיתות / אי שייך כן בכאשר זמם

כ"ב) ..... מח
לרש"י ורמב"ם דזוממי בת כהן בחנק רק במעידין גם על הבועל נקט המהרש"ל דאין החנק תחת שריפתה, ודיון / קו' על המהרש"ל

כ"ג) ..... מט
תוס' חכמי אנגליה בברייתא דאין דנין שנים ביום אחד

כ"ד) ..... נ
הוכחת הגבו"א לתוס' דזוממי בת כהן בחנק גם במעידין רק על הבת כהן, מח' הגבו"א והגראמ"ה אם כאשר עשה הוי כמעידין רק עליה / בלא נגמר עליו הדין להגאון ראמ"ה מהו, דקדוק וביאור בדברי הרמב"ם בזה

כ"ה) ..... נ
בענין לאחיו ולא לאחותו וסקילה דנערה המאורסה ובועלה - פלוני בא על בתו של פלוני אמאי הוי מיתה לזה וממון לזה / גדר לאחיו ולא לאחותו / מה שייך אישתני גופא בסקילת נערה המאורסה / קו' בדברי רבינו תם קדושין י. / עיון בפי' המקראות בטעם הסקילה בנערה המאורסה / ב' טעמים נפרדים לסקילת הבועל וסקילת הנערה / ב' סקילות חלוקות הן ומיושב קושיות הנ"ל / לפ"ז ודאי שייך בזה לאחיו ולא לאחותו / ביאור לשון הברייתא ע"פ הנ"ל

כ"ו) ..... נד
קו' המהרש"א דמנ"ל לתוס' דאין נעשין מצרי שני, דיון אי היו עדי בן גרושה נפסלין וגם לוקין, וכן בגלות / דיון רחב בזה מצד קלב"מ / אי בעי' אזהרה לעשותו חלל ולגלות, לא תרצח רק בישראל / להנ"ל יש ליישב קו' המהרש"א, לפ"ז ל"ק קו' הגרע"א בגהש"ס

כ"ז) ..... נו
לו ולא לאשתו ודברי הריטב"א דלא מחלקי' בין יש לו אשה לבין אין לו אשה / מעידין אחלל שהוא מצרי שני, דיון ע"פ המח' בחלל הבא על בת ישראל אי נעשית זונה או חללה

כ"ח) ..... נז

מו"מ במח' רש"י ור"ח במה המחלל ואי אזלי' בכאש"ז בתר עיקר השם שרצו לחייב / מה דלא ניחא לר"ח בפרש"י

כ"ט) ..... נז
ק"ו דבר פדא בעדי ממזר, לפי הר"ח א"ש בלי הק"ו

ב:

ל) ..... נח
ג' קושיות תוס' על רש"י במה הסוקל / לרש"י לשי' דעיקר פרשת ע"ז במעידין ארוצח מיושב הכל

ל"א) ..... נח
דברי הצפנת פענח במת הנידון מעצמו, לפ"ז קשה על פרש"י במה הסוקל

ל"ב) ..... נט
פרש"י ור"ת ורמ"ה בק"ו דרבינא דמה הסוקל כו' / אמאי לא ניחא לכל חד בפי' דאידך

ל"ג) ..... ס
חקירה ביסוד כאשר עשה – אי דהעשיה פוטרת או דבעדות מצלחת פטורין, כאשר עשה בהוזמו קודם העשיה / ראיה להצד דהעשיה פוטרת מהרמב"ם בכאשר עשה במלקות ע"פ הגר"ח / מהריב"א דל"א כאשר עשה בממון דאפשר בחזרה מוכח דהיסוד הוא דבעדות מצלחת פטורין, והריטב"א / יש לעיין בהג"ל ממה דהרמב"ם ג"כ ס"ל דליכא כאשר עשה בממון, כשנדקדק בטעם הרמב"ם בכאשר עשה בממון ניחא

ל"ד) ..... סא
קו' בדרשא דהוא ולא זוממין מהיא ולא זוממיה לרש"י / יישוב הקו' להאחרונים דמח' תנאים בזה / סמוכין להאחרונים מהסיפרי זוטא

ל"ה) ..... סב
מאירי דק"ו דרבי יוחנן נכון הוא אף דנדחה / להמאירי והיא הנותנת הוי רק כפירכא, תוס' פסחים לב: / לר"ת ליכא והיא הנותנת בקרבן ובאמת מזיד קיל בזה / לכך י"ל הה"נ בגלות ומבוארין דברי המאירי

ל"ו) ..... סד

ק"ו דרבי יוחנן לא דמי כלל לק"ו דבר פדא

ל"ז) ..... סד

בענין אם עדים זוממין הוי יש בו מעשה והמסתעף - דברי הריטב"א ורשב"א בעדים זוממין לא עשו מעשה דצ"ע מסנהדרין סה: דלכאורה מבואר דלא הוי מעשה כלל / גי' רש"י שם הואיל וישנן בראיה וביאור, גי' הרי"ף הואיל וישנן באי / מבואר מח' הראב"ד והר"ן כפי גי' הרי"ף אי עקימת פיו בע"ז הוי מעשה / קו' ממה דמשני הש"ס אקו' דתיפו"ל מל"ת משום דהוי לאו שאב"מ, יישוב הקו' / במה דיליף ר"י לאו שאב"מ לוקין מע"ז, מש"ר אי הוי מעשה, עוד יישוב לקו' הנ"ל / למ"ד דהוו מעשה מהו מקור רבי יהודה דלאו שא"ב מעשה לוקין, תירוץ דהשתא ליכא ד' כתובין כא' ושוב יש ללמוד מנשבע ומקלל / להנ"ל מיושב קו' תוס' בשבועות כא. / תי' קו' תו"י כתובות לב: ע"פ הנ"ל

ל"ח) ..... סח

קו' דקל וחומר דרבי יוחנן לפטור מגלות הוא רק למזיד, מח' ראשונים אי עדים זוממין חייבין בשוגג, צ"ב דברי הרמב"ם בטעם דחייבין בשוגג, קשיא דבכתובות לג. איתא טעם אחר / במח' הראשונים אי בן נח חייב בשוגג / יסודי התראה / דברי הגר"ח באפיקורס מחמת שגגה, דברי הרמב"ם במו"נ בזה / ב' הענינים בהתראה בנוגע ע"ז ויישוב הרמב"ם / מתורץ קו' הראשונה

ל"ט) ..... עא

דברי הרמב"ם בסהמ"צ בענין "רמז" וקו' הרמב"ן / מוכח בסנהדרין י. דדרשא דוהצדיקו אינו אסמכתא / מה שהיה אפשר לתרץ דברי הרמב"ם דאינו אסמכתא אלא דלאו מן התורה לדעת הרמב"ם כיון דאינו פשטיה דקרא / בלא"ה נראה דבדברי הרמב"ם עצמו בפיהמ"ש כאן מתורץ שכתב דיש קבלה שיש בזה רמז / כן משמע נמי בהל' עדות

מ) ..... עג

רש"י דוהצדיקו מוקמי' אעדות בן גרושה רק משום אם אינו ענין לעדות ממון – קו' הצל"ח על זה דלרבי מאיר דלוקין ומשלמין איך ילפי' לגבי עדות בן גרושה / ב' תי' על קושייתו / פי' הרמב"ן ב"שלא השם כו' " ודברי הריטב"א שהוצרך לדחוק לפ"ז / לרש"י הנ"ל אתיא ברווחא דרך הרמב"ן

מ"א) ..... עה
ר"ת דכופר בעי מעשה כקרבן, צע"ג דזהו תנאי רק בחטאת קבועה / יסוד תנאי דמעשה גבי קרבן – דברי הראב"ד והגרי"ז / לר"ת דכופר כקרבן א"ש הסוגיות בקלב"מ בכופר / קו' ר"י על ר"ת דלרבי יוחנן דקרבן ל"ב מעשה כלל לר"ע מאי איכא למימר / תי' הקו' דלרבי יוחנן לשיטתו איכא הק"ו דמה הוא שעשה מעשה כו'

מ"ב) ..... עו
בענין מה שהביא הריטב"א לתרץ דאיכא תרי תנאי אליבא דרבי עקיבא אי כופרא כפרה או כופרא ממונא - ריטב"א בשם תוס' דס"ל דמשמע דר"ע מודה דע"ז אין משלמין כופר דכפרה הוא וקושייתו / תי' שהביא ריטב"א דתרי תנאי אליבא דר"ע אי כופרא כפרה או ממונא, לכאורה צ"ע / ביאור דמבוסס טובא דתליא בתרי תנאי לר"ע אי כופר דמי מזיק או ניזק / קשיא מנ"ל לר"ע לפטור מחצי כופר, תי' – דרשת ר"ע בירושלמי וביאור הדרשא לר"ע לשיטתו / תרי תנאי לר"ע בנערה שנתארסה ונתגרשה אי קנסה לאביה או לעצמה תליא בתרי תנאי לר"ע הנ"ל / עוד ב' תרי תנאי לר"ע בדרשא ד"נקי" ו"אנשים" ולא שוורים תליא בהנ"ל / אופן דרשא דאנשים ולא שוורים תליא בכופרא כפרה או ממונא / מוכח מזה דתרי תנאי היינו [עכ"פ לפעמים] דהתנא שינה דעתו

מ"ב) [ב] ..... פב
לרש"י מאן דאמר כופר דמי ניזק ס"ל דאינו משלם לנפשו של מזיק וזהו ביסוד הדבר דלא כמ"ד דמי מזיק / דברי התוס' דלא איצטריך קרא שאין מחוייב מיתה קלה יכול לפדות עצמו אלא למ"ד דמי מזיק, הערה ע"ז מהראב"ד בתו"כ / דקדוקים בגמ' על פירוש רש"י הנ"ל, בב"ק פג: - פד. מוכח דיסוד חיוב מיתה דרוצח הוא משום דנפשו שוה לנפש הנהרג / לפ"ז נ' דמח' דמי מזיק ודמי ניזק אינו אלא בענין שומא / לפ"ז אף למ"ד דמי ניזק איצטריך קרא דאין יכולין לפדות עצמן

מ"ג) ..... פד
אין נמכרין בעבד עברי - משא ומתן וקו' בדברי רש"י "שהרי לא זממו למוכרו"

מ"ד) ..... פה
צ"ע ס"ד דרב המנונא דאיכא גוונא דנמכרין העדים בע"ע – דהרי בגנבתו ולא בזממו מפורש בברייתא בקדושין יח., יישוב ע"פ הרמב"ם שהביא הדין במעידין שנמכר / שם התשלומין על העדים זוממין כשם התשלומין דעל הנידון / קשה דאמאי ליכא

באשר זמם על מעשה ידים של הנידון כשהעידוהו שנמכר, יישוב ע"פ ראשונים בהזמה לחצאין

מ"ה) ..... פו

בענין עדים זוממין קנסא או ממונא וביסוד גדר קנס - צ"ב שי' רבנן דע"ז ממונא דהא שפיר קאמר תדע שהרי לא עשו מעשה ומשלמין, קו' בענין פלגא נזקא קנסא / ביאור חדש ביסוד גדר קנס – דלא תליא אי מן הדין שישלמנו אלא תליא אי הוי זה תחת זה / לכאורה קשה ע"ז מסוגיא דפלגא נזקא קנסא או ממונא, ויישוב / רמב"ן עה"ת דדמי וולדות כמו קנס / מלשון רש"י משמע דלא כדברינו / לא נגמר חיוב דמי וולדות אלא ע"י ב"ד / אולי טעם דבר הנ"ל, לדון דגם בעדים זוממין כן הוא / בדמי מזיק יותר מניזק אי כופר הוי קנס – דברי התוס' ויישוב קו' הגרע"א

מ"ו) ..... צ

בפסק ההלכה במחלוקת ר"ע ורבנן אי עדים זוממין קנסא או ממונא - ללשון א' בתוס' תליא במה דקיי"ל דאין אדם לוקה ומשלם / הרמב"ם דפסק ע"ז קנסא יש לתרץ דלא ס"ל כן אלא כריצב"א / יש לתרץ עוד - לרבנן דאזהרת ע"ז מלא תענה ממילא במיתה ומלקות בפרשת ע"ז גם בלי כדי רשעתו ליכא תרתי - / השתא מיושב דר"מ דמוקי כדי רשעתו למיתה ומלקות רק לשי' דאזהרת ע"ז מולא יוסיפו / אין לדחות הנ"ל דנוקים קרא בעונש אחר דהא חזי' בתוס' דתחלת דרשת כדי רשעתו הוא על עדים זוממין דוקא / מו"מ בזה בתוס' כתובות לז:, רמב"ן עה"ת ד"אם בן הכות" קאי גם אמלקות דכאש"ז / הרמב"ן לשיטתו מוכרח כן, בממון ומלקות דכאש"ז אי לוקין או משלמין / עוד יישוב לפסוק ע"ז קנסא ע"פ רש"י בפירכא דלוקה ומשלם והרמב"ן הנ"ל

ג.

מ"ז) ..... צד

לרש"י איכא תנאי בכאש"ז שיתבטל הדין שע"י עדותן, קו' הגרע"א ברש"י ב"ק עב: / נ' מבואר ברש"י דעמנו הייתם הוא תנאי בביטול הדין ומיושב קו' הגרע"א / להנ"ל בהוזמו בעדות מיוחדת הוי חייבי מיתות שוגגין ומיושב הר"ן בסנהדרין / דיון בהוזמו בעדות מיוחדת ובא הרוג ברגליו / לשאר ראשונים מוכח דאין שם תנאי דביטול הדין

מ"ח) ..... צו
לדון דעדות שקר העדתי מקיים תנאי דעמנו הייתם

מ"ט) ..... צז
פירוש חדש בדברי התוס' ושוב הזם

נ) ..... צז
דברי תוס' דסותר עדותו ול"ש ביה הזמה קשיא מהכחשה תחלת הזמה ויישוב

נ"א) ..... צח
אפי' אחר גמ"ד שם החיוב תשלומין הוא כשמו דמעיקרא

נ"ב) ..... צח
בנגמר הדין רק אחר ההזמה אי סגי בזה לקיים תנאי דאין העדים נעשין זוממין עדי שיגמר הדין, דומה לזה הרמ"ה בכאשר עשה אחר ההזמה / להרמב"ם חלוקין הן בזה, ביאור דעת הרמב"ם בכאשר עשה בממון ובמלקות ///
הוזמו ושוב חזר עדותן והמיתו הנידון ושוב הוזמו להרמב"ם יתחייבו הע"ז דליכא כאשר עשה, גבי גמ"ד שאני וכה"ג שפיר חייבין משום דנגמר הדין / להנ"ל דלהרמב"ם כה"ג לא הוי כאשר עשה יש לתרץ קו' הגבורת ארי על הרמב"ם ורש"י בזוממי בת כהן ובועלה – דמיירי כה"ג ///
להרמב"ם לא בעי' עמנו הייתם אלא נודע בעדים / טעמא דקרא במה דבעי' עמנו הייתם / לפ"ז יש לפ' אמאי ליכא חסרון דעמנו הייתם בעדות שקר העדתי

נ"ג) ..... קא
בסוגיא דעד זומם משלם לפי חלקו ובענין אין העדים נעשין זוממין עד שיוזמו שניהם והמסתעף - אי לא בעי' יוזמו שניהם בעדות שקר העדתי והטעם – ריטב"א וב"ח / לרמב"ם ג"כ ל"ב יוזמו שניהם בזה - דקדוקים בלשונו / לרמב"ם הטעם בזה משום דעקר עצמו מהכת, כן ס"ל לרבינו יהונתן / אי איכא שני דינים - א' דיוזם שיעור חיוב ב' דיוזם כל הכת – דרשת ר"ע ור"ש ה: / מה דכ' הרמ"ה הטעם ביוזמו כולן בשני חזקה שהוא משום דהוצרכו כולן לחייב המרא קמא הוא לשיטתו דר"ע ל"ב יוזמו כולן, לרש"י טעמא מאי / רמב"ם דעדי גניבה ועדי מכירה בנפש ל"ב יוזמו כולן דלא כבכתות חלוקות בשני חזקה, רי"ף בחצי דבר דלרבנן דר"ע מה דשנה א' משני חזקה לא הוי חצי דבר משום דמהני לפירי, קו' הראשונים ממה דלרבנן מהני עדי גניבה בלי עדי מכירה בנפש / יישוב דברי הרי"ף דמקצת חזקה לאו מידי הוא ול"ד לגניבה ומכירה, מח' ר"ע ורבנן הוא בעצם יסוד חצי דבר אי

בעינן דהעדות שלימה או דהדין יוצא ע"פ כת זו לבד / ביאור דעת הרמב"ם דמה"ט דשנה א' לאו כלום בעינן שיוזמו כולן משא"כ בגניבה ומכירה / להרמב"ם גניבה וטביחה ל"ב יוזמו כולן ומתבאר היטב סוגיא דב"ק עג. / רק להרמב"ם ורש"י לשי' הוא דל"ב יוזמו שניהן בעדות שקר העדתי / לפ"ז א"ש הפיהמ"ש דממה דבעי' שיוזמו הראשונים היכא דשלישי בא לאחר כ"ד מוכח יסוד דנטפל לעוברי עבירה - דאה"נ ע"כ אינו מטעם יוזמו כולן / ק' א"כ גם בב' הראשונים נוכל להזים כל א' לבדו, תירוץ ע"פ הרי"ד דב' הראשונים לעולם מצטרפין

ד.

נ"ד) ..... קח

תוס' בשם ר"מ מבורגוני ב"שלא השם כו' " - ק' למ"ד דר"מ ס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו / דיון בכוונת ר"מ מבורגוני / דקדוקים לכאן ולכאן / ביאור סוגיא דדף יג: לתוס' הנ"ל והרמב"ן ב"שלא השם" / קו', ואי דרשי' אם לא תשמור לעשות על עדים זוממין

ד:

נ"ה) ..... קי

בענין עדים זוממין אין צריכין התראה - דקדוקים בדברי הרמב"ם דאין לע"ז שגגה לפי שא"ב מעשה / קו' הראב"ד ממגדף, קו' מכתובות לג. דאמר דע"ז ל"ב התראה משום מי איכא מידי כו' / עו"ק ממה דפריך מה לע"ז שכן א"צ התראה / אי מסית צריך התראה, וצ"ב שי' רש"י דלא צריך / ביאור דברי הרמב"ם – ודס"ל דליכא דין שגגה כלל בעבירה שאין בה מעשה בין לחיוב קרבן בין ליפטר מעונשין / לפ"ז מיושב מה שהק' התוס' שם דתיפו"ל דע"ז פטורין מקרבן משום דל"ב התראה ומיקטלי גם בשוגג / יש לומר דטעם הרמב"ם קאי אשגגה וטעם הגמ' קאי אדינא דיתיר עצמו / לפ"ז מיושב קו' ראב"ד והקו' מסוגיין ודברי רש"י במסית / ק"ל על זה אי נימא דלא בעי הרמב"ם יתיר עצמו למלקות / עו"ק דלא שייך יתיר עצמו בעדים זוממין כמש"כ התומים / עו"ק ע"ז דבתוס' מוכח דיתיר עצמו אינו דין חדש לגמרי וכן מוכח בהרמב"ם - וליכא למימר כנ"ל / להרמב"ם סוגיא דמכות יג: איירי בהתראה בכרת וצ"ב עיקר הדבר והסוגיא / נ' ע"פ הר"ח דידיעת העונש רק מגזיה"כ דהתראה / לפ"ז מובן דיון התראה בכרת, למ"ד ל"ב התראה הזיד בלאו ושגג בכרת

חייב כרת, ודיון / ביאור הסוגיא ע"פ הר"ן דאזהרה בתורה הוא כענין התראה / סוגיא דכתובות קאי אהתראה ולא אשגגה ומיושב הנ"ל

נ"ו) ..... קיז

בענין ממונא משלם מילקא לא לקי בעדים זוממין וחובל בחבירו - בע"ז ממונא משלם כו' – ק' בתוספתא כל הלוקה אינו משלם ובדרשא דכתובות לב: / קו' איך נילף מלקות וממון ממיתה וממון דאיך נדע דין דממון פוטר / דברי התוס' והגרע"א היכא דהממון הוא קנס והמלקות לאו מפרשת קנס / קושיית הראשונים בכתובות לב: דמהו הכוונה "א"כ בטלת ערות אחותך ל"ת" / מוכח מכ"ז דאין שם כלל דין דממון פוטר מלקות / לפ"ז מיושב דהתוספתא קאי איסוד הדין - ודהדרשא ביסוד הדין / מיושב איך נילף מלקות וממון ממיתה וממון / לפ"ז הכל תלוי בהממון אי הוא קנסא או ממונא ומיושב אמאי לא פי' התוס' כהגרע"א / מתפרש השתא דברי הגמ' "א"כ בטלת כו' " / מוכח מהנ"ל דיתכן לעקור עונש א' בשביל אחרת שרוצין לענוש אע"ג דאין כאן פוטר ומקור מרמב"ן / וכן מקור מהגרע"א בב' מקומות / להנ"ל א"ש מה דכ' התוס' לקמן בשורף משכונו של גר ומת הגר שהחיוב ממון היה חוזר עליו / קו' על דברינו דלעולא דממונא משלם כו' לא מסתבר כן, יישוב אי לעולא רק בג' מקומות הוא כן / בלא"ה נמי ל"ק ע"פ הרמב"ן לה: וכן נ' כוונת התוס' שם דשיטת עולא הוא רק כשהן בחדא מלתא / בביאור דברי הרמב"ן הוא יסוד דברינו / לשון הרמב"ן עקריה למלקות לגמרי משום דקאי לר"ל דחייבי מלקות שוגגין פטורין אבל תוס' הנ"ל אזלי לרבי יוחנן ולדידיה סגי גם אי לא נעקריה לגמרי / לשון הירושלמי דבממון דתרומה יצא המלקות מן הכלל להנ"ל הוא לר"ל לשיטתו דחייבי מלקות שוגגין פטורין

נ"ז) ..... קכג

הגרע"א נקט דחומרא דשכן לוקה ומשלם היינו דליכא קלב"מ / לו"ד נ' באו"א וכן מבואר ברש"י טו. דהחומרא הוא דנתנה תורה ב' עונשין על עבירה זו / יש להוכיח כן מן הגמ' לתוס' / קו' בני הרה"ג ר' מנחם נחום ומו"מ, תוס' בסנהדרין ט. מוכח כהגרע"א / בריטב"א מבואר כהגרע"א אבל לשי' ל"ק קו' הגרע"א, וכן נימא לתוס' שם / פירכא דשכן קנס גבי המלקות הוא רק פירכא על מה הצד ושונה מעל הממון דקנס גופא / ק' ע"ז דלעולא קיימי' דממונא משלם, למש"כ דלכו"ע היסוד דהמלקות פוטרת ניחא / לפי הגרע"א בהכרח ז"א ותיקשי הנ"ל / רבינו חפץ בן יצליח בלאו שאב"מ ויש בו כרת, דרך לפרש אמאי לוקין בזה / יש לפ' עוד ע"פ הנ"ל - דממילא חיי"כ איכא למילף ממש"ר

ג"ח) ..... קכח
משמעות תוס' בב"ק ושבת דקרא דוהצדיקו גופא קאי גם אשאר עדיות / בתוס' ותוס' רא"ש סנהדרין סג. מוכח כוונה אחרת - דגלי דל"א תו על לאו זה דניתן לאזהרת כו' אין לוקין עליו / לפ"ז בצירוף מה דמוכח להרמב"ם דאזהרת שפחה חרופה הוא לא תנאף - איכא מלקות באשת איש ומיושב מה דמשמע כן בכמה מקומות

ה:

ג"ט) ..... קל
לכאורה משמע בכ"ד דכל מקום שנ' עד הרי כאן שנים הוא לדברי הכל / ק' ברמב"ם דבעד סוטה איכא הזמה ומה שיש ליישב / בלא"ה נ' דביד חזר בו ולא פסק כדרשא ד"עד" הרי כאן שנים, וכן הביא רש"י בפ' נשא / מקור הדבר בסיפרי זוטא ומח' הוא וכן נ' בירושלמי דרק לרי"ש הוא שנים / מ"מ למש"כ למעלה גם בפיהמ"ש יש הזמה בעד א' ומה שצריכין לתרץ

מפתח למסכת מכות ורמב"ם ..... קלג

שיעורי ר׳ יעקב דרילמן

דף ב.

א) מתני׳ כיצד העדים נעשין זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו אלא לוקה ארבעים וכו׳. בתוס׳ ד״ה מעידין (הא׳), הקשו דכיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה, ליהוי עדות שאי אתה יכול להזימה. ויש לבאר כאן מה שיוצא מדבריהם ומעוד ראיות, בעיקר גדר דעדות שאי אתה יכול להזימה, והמסתעף מזה:

הנה בדין דבעינן עדות שאתה יכול להזימה היה אפשר לפרש דהיסוד הוא דבכדי שתוכשר העדות להמית על ידה, בעינן שכמו כן נוכל לעשות הזמה על המיתה שאנו מחייבין, וכן במלקות ובממון, ואף אם נקיים כאשר זמם במה שזממו כגון בזממו על דבר אחר ולא זממו על המיתה כלל לא תוכשר העדות להמית על ידה כיון דליכא לקיים הזמה על המיתה. אמנם נראה דאינו כן וכדנבאר בס״ד. דהנה התוס׳ הקשו דכיון דעדי בן גרושה אינן נעשין חללים כשהוזמו, א״כ אמאי אין עדותן פסולה מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה. ותירצו בתי׳ הראשון, דכיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה. והקשו התוס׳ על זה דאי חשיב יכול להזימה במלקות אמאי אמרי׳ בסנהדרין מא., דבעדי נערה המאורסה שהעידו שזינתה אין יכולין לחייבה מיתה דהוי עשאאי״ל משום דיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו, הא מיקיים כאשר זמם במלקות, עכ״ד השייכים כאן. ויש לעיין בקושייתם, דבאמת הרי יתכן דהעדים באו לחייבה מיתה אף דאנן לא נוכל להמיתן דשמא לאוסרה על בעלה באו, ובזה דלמא אף דהמלקות הוא במקום הכאשר זמם דלאוסרה על בעלה, אבל תחת המיתה הא כיון דבאו לחייבה מיתה הרי עונשם בזה הוא מיתה, ולא מלקות, ונימא דלא נתקיים כאשר זמם כלפי המיתה וליהוי עדות שאי אתה יכול להזימה. ובזה יש לומר דכיון דבפועל א״א לנו לחייב מיתה, ממילא גם בזה מיתוקם המלקות תחת המיתה, כמו שהמלקות הוא תחת לאוסרה על בעלה וכמו במתני׳ שהמלקות הוא תחת מה שזממו לעשותו חלל ולחייבו גלות דכיון דלא

שייך כאשר זמם ממש, המלקות הוא במקום כאשר זמם, וה"ה כאן אפשר דכיון דבפועל א"א לחייבם מיתה דשמא לאוסרה על בעלה באו מיתוקם המלקות ג"כ תחת המיתה (בקושיית התוס').

אבל קשה דדלמא באו רק לאוסרה על בעלה ואם כן הוא ודאי לא נתקיים כאשר זמם תחת המיתה דהא לא זממו על המיתה, ושוב תיהוי עדות שאי אתה יכול להזימה כלפי המיתה. עוד יש לדקדק בלשון התוס' בתירוצם, וז"ל וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה וזממו להרוג את הנפש לא מיקיים כאשר זמם במלקות כו' עכ"ל, ולכאורה יש כאן אריכות וכפל לשון במש"כ "שבאין לחייבה מיתה, וזממו להרוג את הנפש".

והנה קיי"ל (במתני' דסנהדרין פט. שהובא כאן) דזוממי בת כהן ובועלה אין חייבין שריפה כמיתת הבת כהן אלא חנק כמיתת הבועל. וקשיא, דליהוי עדות שאי אתה יכול להזימה כיון דאין מקיימין כאשר זמם גבי מיתה דידה, ותהא העדות פסולה לחייבה שריפה על פי עדות זו, ובשלמא לשיטת הר"י (בתוס' ד"ה זוממי) דס"ל דהך דינא דזוממי בת כהן אינם בשריפה אלא בחנק הוא גם במעידין רק על הבת כהן, ל"ק, דלפי זה על כרחך עונש החנק דהעדים הוא תחת זממת השריפה דהבת כהן, דהא בליכא כאן עדות וזממה כלל על חנק של הבועל עדיין חייבין חנק, אבל לדעת רש"י (כאן ובסנהדרין צ. וכמש"כ הריטב"א בשם רש"י) והרמב"ם (פ"כ מהל' עדות ה"י וכמש"כ התוס' יו"ט בדעתו בפ' אלו הן הנחנקין מ"ו) דרק כשמעידין על שניהם, דבזה הוא דהדין לחייב אותן המיתה שזממו על האיש ולא המיתה שזממו על הבת כהן, אבל כשמעידין רק על הבת כהן חייבין שריפה, לדידהו תיקשי, דבמעידין על שניהם וחייבין חנק הא לא נתקיים הזמה כלפי שריפה דידה, דלשיטתם אין החנק תחת השריפה [ע' לקמן אות כ"ב דכן נקט המהרש"ל וע"ש מש"כ], וליהוי עדות שאאי"ל וכנ"ל.

עוד קשיא דעיין במאירי סנהדרין (עח.) שכתב דעדות על טריפה שרבע את השלם הוי עדות כשירה אף לגבי הטריפה אע"ג דגבי הטריפה לא יקויים כאשר זמם דגברא קטילא בעו למיקטל כמבואר שם, מ"מ כיון דמעידין גם על השלם סגי במה דנתקיים הזמה בחד צד דהיינו לגבי השלם, והעדות כשר לגמרי עכ"ד. ולכאורה מה שייך לומר דסגי מה דנתקיים במקצת דאיך הוכשר העדות להמית בה הטריפה הא אי אפשר על זה לעשות הזמה.

ונראה ברור בכל זה לפי הראשונים הנ"ל, דדין עדות שאתה יכול להזימה אינו לומר דהעדות לא הוכשר להמית (לדוגמא) על פיו אם לא דיוכל לבא לידי מיתה להעדים, דזה אינו,

אלא היסוד הוא דבעינן שיוכל לבא לידי כאשר זמם, ואם זממו לדבר א׳ ולדבר ב׳ לא זממו ונוכל לחייב אותן כאשר זמם על דבר הא׳ שפיר כשר העדות גם לדבר הב׳ כיון דהעדות יכול לקיים בו לעשות מה שזממו, דאין שם תנאי דכדי להכשיר העדות לחייב בו מיתה בעינן שנוכל לחייב מיתה להעדים אלא דבעינן לעשות כאשר זמם. {ולכאורה היה אפשר לדון דבכלל לא בעינן לעשות כאשר זמם אא״כ יש כאן זממה, אבל לו יצוייר שלא כוונו העדים לכלום, שפיר כשר העדות. אמנם מדטרח הגרע״א בתשובה (מהדו״ק סי׳ קע״ו} בעדות שמכחשת עדות מיתה ובעדות קדה״ח דאמאי לא אמרי׳ דהוי עשאאי״ל מוכח דאינו כן, דאם איתא כיון דלא זממו לכלום ממילא כשר העדות]. ועל כן מיושב הכל דמה שהקשינו על קושיית התוס׳ דאם באו לאוסרה אז ודאי אין המלקות תחת המיתה, השתא לק״מ, דאה״נ אין כאן מלקות במקום מיתה אבל כיון דלא באו להמית ממילא כשר העדות ואף להמית על ידו, דכיון דיכול לקיים כאשר זמם לכל מה שזממו דהיינו לאוסרה על בעלה, הוי עדות שאתה יכול להזימה. ובתי׳ התוס׳ כוונת אריכות לשונם הוא, דודאי אם באמת באו רק לאוסרה על בעלה הוי יכול להזימה וכשר גם גבי המיתה, אבל הא אפשר דבאמת באו לחייבה מיתה (אלא דאין יכולין להמיתם מפני שספק לנו דלמא באו רק לאוסרה) ומלקות לא חשיב תחת המיתה כמו שיבארו התוס׳ אח״ז, ותחלה כתבו ״כיון שבאין לחייבה מיתה״ וכוונתם בזה הוא הנ״ל - דלפי האמת באו לחייבה מיתה, ואח״ז במש״כ ״וזממו להרוג את הנפש״ מבארין בזה - דמלקות לא חשיב יכול להזימה תחת מיתה.

ומה שהקשינו בעדות על בת כהן ובועלה דליהוי עשאאי״ל גבי השריפה ואיך הוכשר העדות לגבי השריפה, להנ״ל אתי שפיר, דאין שם תנאי דכדי שתוכשר העדות לחייב שריפה בעינן שנוכל לחייב העדים שריפה, אלא בעינן דנוכל לקיים כאשר זמם וכיון דאם יוזמו יתחייבו חנק שפיר יוכל לקיים כאשר זמם [וע׳ להלן]. וכן מש״כ המאירי א״ש, דכיון דנתקיים כאשר זמם במקצת הו״ל יכול להזימה וכשר אף לגבי הטריפה אף דאין שייכות להמית תחת מיתה דידיה, ומשום דלא איכפת לן בזה וכנ״ל, דלא בעינן שנוכל להמית בכדי להמית אלא בעינן יכול להזימה ובזה ס״ל להמאירי דהעדות מיקרי יכול להזימה היכא דמיקיים בה הזמה בחד צד.

והנה חוץ ממה שהוכחנו מהקושיא דעדות על בת כהן ובועלה ומהמאירי הנ״ל ביסוד תנאי דיכול להזימה, עוד צריכין לבאר דבר זה דהזמה במקצת סגי. דלכאורה אפשר לומר דכל חיוב וחיוב שמקבלין העדות